

Maria Dombrowicz

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Instytut Geografii

Oryginalny tekst stanowi rozdział w monografii „Rewitalizacja drogi wodnej Wisła - Odra szansą dla gospodarki regionu”, t. 1., pod red. Zygmunta Babińskiego, wyd. LOGO: na zlec. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko - Pomorskiego, 2008, s. 98-101.

Rewitalizacja zasobów przyrody w otoczeniu Kanału Bydgoskiego

---

Revitalization of natural resources in the environment of the Bydgoszcz Canal

Abstrakt. Zasoby przyrody w otoczeniu Kanału Bydgoskiego są nieodłącznym elementem jego krajobrazu. Autorka wskazuje na konieczność ich rewitalizacji w celu zapewnienia realizacji nowych funkcji rekreacyjnych kanału.

Abstract. Due to the unique value of the Bydgoszcz Canal, the natural resources surround it are a crucial part of its landscape. The author of the article indicates which crucial steps associated with the revitalization process should be taken so as to ensure that new touristic recreational functions for the Canal are created.

Słowa kluczowe: zasoby przyrody, rewitalizacja, nowe funkcje

Key words: natural resources, revitalization, new functions

Wprowadzenie

Rewitalizacja jest terminem coraz częściej stosowanym w działaniach organizacyjnych, prawnych i finansowych na rzecz ożywienia gospodarczego obiektów lub obszarów przyrodniczych i kulturowych. Konieczność podejmowania tego typu działań znajduje potwierdzenie w wielu międzynarodowych konwencjach (*Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa ludzkości 1972, Konwencja*

o zachowaniu różnorodności biologicznej 1992) lub dyrektywach Unii Europejskiej (Dyrektywy ramowe i środowiskowe...)). Potrzebę rewitalizacji zasobów przyrodniczych i kulturowych wspierają takie programy lokalne i strategie (*Program przywracania rzeki...2000*) wskazując na możliwość rozwoju gospodarczego i społecznego miast oraz regionu. Typowanie obszarów lub obiektów do rewitalizacji zasługuje zatem na uwagę nie tylko z naukowego ale i praktycznego punktu widzenia.

Charakterystyka zasobów przyrody w otoczeniu Kanału Bydgoskiego

Kanał Bydgoski zaliczany jest do najbardziej malowniczych fragmentów Bydgoskiego Węzła Wodnego. Postrzegany zarówno jako unikatowy walor dziedzictwa kulturowego, jak też przyrodniczego, jest elementem przestrzeni miasta na trwale wpisującym się w jego historię. Opisując zasoby przyrody w otoczeniu

Kanału Bydgoskiego nie można pominąć uwarunkowań środowiskowych. Wynikają one z usytuowania Kanału w obrębie jednostek fizyczno-geograficznych zachodniej części Kotliny Toruńskiej z doliną Kanału Bydgoskiego i Terasą Bydgoską, a także ponad 100-letniej historii kształtowania zasobów przyrody. Urozmaicony krajobraz otoczenia Kanału jest związany głównie z rzeźbą terenu i występującym tu systemem teras

rzecznych. Zajął je: zieleni krajobrazowa i ochronna, nadrzeczne łąki, zbiorowiska lasów łęgowych, roślinność synantropijna, pojedyncze okazy drzew, aleje i planty, a także grunty orne, ogródki działkowe, urządzone ogrody przyrodnicze i sady oraz zabudowa mieszkaniowa i przemysłowa. Mozaika krajobrazu naturalnego oraz przekształconego (antropogenicznego) lub zdegradowanego nie jest tworzywem łatwym dla określenia kierunków rewitalizacji, ponieważ stopień

przekształcenia jest tu bardzo wysoki.

Na szczególną uwagę w tym krajobrazie zasługują naturalne dominanty z XIX wieku szybko rosnących drzew: topól, olch, kasztanowców oraz krzewów, które wzmacniały brzegi i skarpy (fot. 1). Te skupiska zieleni kształtowane przez około 100 lat są doskonałym walorem natury do wykorzystania dla wypoczynku i rekreacji mieszkańców.

Fot. 1. Kanał Bydgoski w pobliżu śluzy Czyżkówko w 2006 roku (fot. Michał Habel)

Sprawdzonym miejscem rekreacji są też planty, miejsca wytyczone w latach 1802-1835 nad Kanałem Bydgoskim w pobliżu ulicy Wrocławskiej, czy od ulicy Grottgera po Bronikowskiego. Ozdobione rabatami roślin kwiatowych cieszą się nadal zainteresowaniem jako miejsce spacerów przyrodniczych. Stworzone wokół Kanału Bydgoskiego naturalne zasoby przyrody uformowane w postaci alei spacerowych, plant, Wyspy Młyńskiej czy zieleńców, były ulubionym miejscem wypoczynku

bydgoszczan. Zielone wnętrza, upiększane co roku przez działające w XIX i XX wieku Towarzystwo Upiększania Miasta, towarzyszyły Kanałowi jako nieodłączne składniki jego zabudowy hydrotechnicznej – śluz i jazów. Zielona uroda Kanału, której spore fragmenty pozostały do dziś w jego otoczeniu, jest najlepszym argumentem by można było powrócić do dawnej XIX-wiecznej idei miasta jako „miasta przy wodzie”, z sezonem rekreacyjnym trwającym przez cały rok.

Uwzględniając przyszłą funkcję Kanału Bydgoskiego jako szlaku turystycznego komunikacji wodnej i przywodnej rekreacji, który będzie się rozwijał, konieczne jest określenie najważniejszych kierunków rewitalizacji. Wśród wielu, najbardziej istotnym będzie

ukształtowanie korzystnych relacji przestrzenno-funkcjonalnych rzeka – miasto (tab. 1) oraz poprawa jakości wód Kanału w celu uzyskania drugiej klasy czystości pod względem fizycznym, chemicznym i bakteriologicznym.

Tab. 1. Relacja funkcjonalno-przestrzenna rzeka – miasto

Składniki krajobrazu w otoczeniu Kanału	Formy zagospodarowania
Antropogeniczne fragmenty krajobrazu nadrzecznego	<ul style="list-style-type: none"> – Urządzenie nowych terenów zielonych; – Formowanie punktów i otwarć widokowych.
Nadbrzeżne tereny przemysłowe	<ul style="list-style-type: none"> – Wprowadzenie funkcji rekreacyjnych i sportowych; – Funkcje usługowe, bazy noclegowej i żywieniowej.
Wyspa Młyńska	<ul style="list-style-type: none"> – Nowe nasadzenie drzew i krzewów; – Urządzenie alejek spacerowych; – Wprowadzenie funkcji rekreacyjnych i kulturalnych.

W relacjach przestrzenno-funkcjonalnych rzeka – miasto rodzaje zagospodarowania zadecydują o rewitalizacji zasobów przyrody w otoczeniu Kanału i będą miały znaczenie w odzyskaniu utraconych cech środowiska przyrodniczego rzeki. Należy więc założyć, że w wyniku nowych form zagospodarowania oraz porządkowania niewłaściwych sposobów użytkowania przestrzeni, zmieni się dotychczasowy krajobraz, na bardziej przyjazny człowiekowi i nowym funkcjom. Przyjmując korzystne stanowisko Unii Europejskiej w zakresie zasobów przyrodniczych jako

największego i atrakcyjnego waloru naszego kraju, należy spodziewać się dużych możliwości w zakresie finansowania wielu przedsięwzięć inwestycyjnych ze środków unijnych (tab. 2).

Tab. 2. Nowe projekty inwestycyjne w otoczeniu Kanału Bydgoskiego wg Miejskiej Pracowni Urbanistycznej (2005)

Rodzaj inwestycji	Funkcje inwestycji
1. Przebudowa przestrzeni wodnych. 2. Przebudowa nabrzeży betonowych. 3. Budowa ścieżek rowerowych i ciągów spacerowych. 4. Modernizacja zbiornika wodnego w Brdyujściu.	Obsługa jednostek pływających. Poprawa jakości Kanału i estetyki krajobrazu w jego otoczeniu. Rekreacyjne Sportowe: regaty wioślarskie i kajakowe

Dla tych planów inwestycyjnych, które mogą zmienić dotychczasowe funkcjonowanie zasobów przyrody w otoczeniu Kanału Bydgoskiego niezbędne są przygotowawcze badania przyrodnicze prowadzone w oparciu o zasady sozologii i ekorozwoju. Powinny one uwzględnić kilka etapów:

- Ocenę przestrzeni Kanału pod względem zmian krajobrazowych;
- Badania wpływu nowych inwestycji na środowisko z uwzględnieniem najlepszych rozwiązań technicznych;
- Ochronę całego systemu ekologicznego w otoczeniu Kanału Bydgoskiego;
- Określenie zasad ochrony krajobrazowej dla najcenniejszych przyrodniczo fragmentów przestrzeni Kanału;
- Zaakceptowanie korzystnych dla

krajobrazu Kanału koncepcji zmian środowiskowych.

Duży potencjał w postaci naturalnych i przekształconych zasobów przyrodniczych Kanału Bydgoskiego wymaga zarówno dobrego zdiagnozowania jego cech jak i dobrej koncepcji ich rewitalizacji. Podjęcie działań rewitalizacyjnych stworzy nowe kierunki rozwoju i w efekcie wykreowany zostanie właściwy wizerunek Kanału atrakcyjny dla lokalnej społeczności, turystów i inwestorów. Szczególnie cenna turystyczna i rekreacyjna oferta, w oparciu o którą nastąpi rozwój Kanału, powinna być szerzej zaakceptowana nie tylko w planach miasta ale i samorządu kujawsko-pomorskiego. W zintegrowanej Europie właśnie teraz Kanał Bydgoski wraz z jego zasobami przyrody ma szanse odzyskania swojej rangi.

Literatura

Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa ludzkości, 1972.

Konwencja o zachowaniu różnorodności biologicznej, 1992.

Dyrektywy ramowe i środowiskowe Unii Europejskiej.

Program przywracania rzeki Brdy miastu, 2000. Strategia rozwoju miasta Bydgoszczy – 2015.